



# Κοινωνικοποίηση

## ● Του Γιώργου Πέτρου

*Κοινωνιολόγου Κέντρου Κοινωνικής και Πνευματικής Στήριξης  
Ιεράς Μονής Κύκκου*

### Γενικά

**Ο**ι άνθρωποι γεννιούνται χωρίς καμιά κουλτούρα. Πρέπει να διδαχθούν από τους γονείς, τους δασκάλους τους, για να γίνουν και κοινωνικά όντα. Η διαδικασία της απόκτησης πολιτισμού αναφέρεται ως κοινωνικοποίηση. Κατά τη διάρκεια της κοινωνικοποίησης, μαθαίνουμε τη γλώσσα, τον πολιτισμό μας καθώς και τους ρόλους που έχουμε να διαδραματίσουμε στη ζωή. Για παράδειγμα, τα κορίτσια μαθαίνουν πώς να είναι κόρες, αδελφές, φίλοι, σύζυγοι και μη-

τέρες. Μαθαίνουμε επίσης και συνήθως εγκρίνουμε πρότυπα του πολιτισμού μας μέσω της διαδικασίας κοινωνικοποίησης.

**Η κοινωνικοποίηση παίζει σημαντικό ρόλο στη διαδικασία της διαμόρφωσης προσωπικότητας. Αν και μεγάλο μέρος της ανθρωπίνης προσωπικότητας είναι αποτέλεσμα των γονιδίων μας, η διαδικασία κοινωνικοποίησης μπορεί να διαμορφώσει κατευθύνσεις για ενθάρρυνση των ειδικών πεποιθήσεων συμπεριφορών και εμπειριών.**

Η επιτυχημένη κοινωνικοποίηση μπορεί να οδηγήσει σε ομοιομορφία σε μια κοινωνία. Αν όλα τα

παιδιά λαμβάνουν την ίδια κοινωνικοποίηση, είναι πιθανό ότι θα μοιράζονται την ίδια πίστη και προσδοκίες. Το γεγονός αυτό είναι ισχυρό κίνητρο για τις εθνικές κυβερνήσεις σε όλο τον κόσμο για τυποποίηση της εκπαίδευσης και ισχυρό πολιτικό εργαλείο για τον έλεγχο των πολιτών. Ωστόσο, υπάρχουν άτομα που δεν ανταποκρίνονται σε καθορισμένα πολιτισμικά πρότυπα, δεν έχουν εσωτερικεύσει τους κανόνες της κοινωνίας. Αυτοί οι άνθρωποι είναι χαρακτηρισμένοι συνήθως από την κοινωνία ως αποκλίνοντες ή ακόμη και ψυχικά άρρωστοι.

Σε πολυεθνικές κοινωνίες, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, η έγκαιρη κοινωνικοποίηση ποικίλλει σε τεχνικές, στόχους και προσδοκίες. Αυτή η ασάφεια, που συνήθως οδηγεί σε μεγαλύτερη ανοχή των κοινωνικών διαφορών, κάνει πιο αποδεκτές τις διαφορές στην εμφάνιση ή την προσωπικότητα.

Οι διαφορετικές κουλτούρες χρησιμοποιούν διάφορες τεχνικές για να κοινωνικοποιήσουν τα παιδιά τους.

**Υπάρχουν δύο μεγάλες κατηγορίες μεθόδων διδασκαλίας - τυπική και άτυπη. Τυπική εκπαίδευση είναι αυτό που γίνεται κατά κύριο λόγο σε μία τάξη. Είναι συνήθως δομημένη, ελέγχεται, και κατευθύνεται κυρίως από ειδικούς εκπαιδευτικούς. Αντίθετα, η άτυπη εκπαίδευση μπορεί να γίνει οπουδήποτε. Είναι μίμηση του τι κάνουν οι άλλοι, και η επαναλαμβανόμενη πρακτική των βασικών δεξιοτήτων. Αυτό συμβαίνει όταν τα παιδιά παίζουν ρόλο ενηλίκων στα παιχνίδια τους.**

Στις αρχές της δεκαετίας του 1950, ο John και Beatrice Whiting πραγματοποίησαν μια εκτεταμένη μελέτη στον τομέα της κοινωνικοποίησης σε έξι διαφορετικές κοινωνίες. Ήταν η Gusii της Κένυας, της Rajputs της Ινδίας, το χωριό της Taiga στο νησί της Οκινάουα στην Ιαπωνία, η Tarong των Φιλιππίνων, Ινδιάνοι του κεντρικού Μεξικού και μια κοινότητα της Νέας Αγγλίας στην οποία δόθηκε το ψευδώνυμο Orchardtown. Όλες είχαν κοινό το γεγονός ότι ήταν σχετικά ομοιογενείς πολιτισμικά. Δύο γενικά συμπεράσματα προέκυψαν από τη μελέτη αυτή: Καταρχάς, στην κοινωνικοποίηση οι πρακτικές διέφεραν αισθητά από κοινωνία σε κοινωνία. Δεύτερον οι πρακτικές κοινωνικοποίησης ήταν γενικά παρόμοιες μεταξύ ατόμων της ίδιας της κοινωνίας. Αυτό δεν αποτελεί έκπληξη, δεδομένου ότι οι άνθρωποι της ίδιας κουλτούρας και κοινότητας είναι πιθανό να μοιράζονται τις ίδιες βασικές αξίες και αντιλήψεις. Επιπλέον, συναναστρέφονται συνήθως τα παιδιά τους με



τον ίδιο σχεδόν τρόπο που συναναστρέφονταν οι γονείς τους. Οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι χρησιμοποιήθηκαν διάφορες μέθοδοι για τον έλεγχο των παιδιών σε αυτές τις έξι κοινωνίες. Για παράδειγμα, η Gusii χρησιμοποιούν κυρίως το φόβο και τη σωματική τιμωρία. Αντίθετα, οι άνθρωποι της Taiga χρησιμοποιούν επαίνους.

Αυτή η διαπολιτισμική μελέτη της κοινωνικοποίησης είναι πρόκληση. Ίσως ζητάτε εσείς τώρα μεθόδους για να ελέγχετε τη συμπεριφορά των παιδιών σας. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε μόνο τον έπαινο, γιατί με αυτόν τον τρόπο κοινωνικοποιούνται. *Γονείς που κακοποιούν τα παιδιά τους στις περισσότερες περιπτώσεις υπέστησαν κακοποίηση από τους γονείς τους.* Τρυφεροί, επεικειές γονείς ανατράφηκαν με αυτόν τον τρόπο οι ίδιοι. Υπάρχει λάθος τρόπος να κοινωνικοποιηθούν τα παιδιά; Σε κάποιο βαθμό, η απάντηση εξαρτάται από το πλαίσιο αναφοράς. Αυτό που είναι σωστό σε μια κουλτούρα μπορεί να είναι λάθος σε μία άλλη.

Ακόμα και φαινομενικά ασήμαντες ενέργειες των γονέων μπορεί να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην κοινωνικοποίηση των παιδιών τους. Αν κρατήσουμε το μωρό μας στην αγκαλιά μέχρι το



κλάμα να σταματήσει, το μάθημα που κατά λάθος μπορεί να δοθεί είναι ότι το κλάμα έχει αποτελέσματα στην κοινωνική επαφή. Υπάρχει κάποιο όριο; Όχι απαραίτητα, αλλά είναι μια διαφορετική τεχνική κοινωνικοποίησης.

**Η κοινωνικοποίηση είναι η διαδικασία ένταξης και ενσωμάτωσης του ατόμου σε ένα κοινωνικό σύνολο. Αν τη δούμε από τη μεριά του ατόμου, η κοινωνικοποίηση είναι μια διαδικασία με την οποία το άτομο αφενός αποκτά την κοινωνική του ταυτότητα και αφετέρου «προσκτάται» την κοινωνική του κληρονομιά.** Από τη μεριά της κοινωνίας, η διαδικασία της κοινωνικοποίησης εξασφαλίζει την κοινωνική αναπαραγωγή της κοινωνίας. Η κοινωνικοποίηση ως όρος χρησιμοποιείται από κοινωνιολόγους, κοινωνικούς ψυχολόγους και εκπαιδευτικούς, ως μέσο ανάπτυξης του πολιτισμού του ατόμου και του τρόπου που ζει μέσα σε αυτόν. Για τα επιμέρους, παρέχει στα άτομα απαραίτητα μέσα για να ενεργήσουν και να συμμετέχουν στην κοινωνία. Για την κοινωνία, κοινωνικοποίηση είναι το μέσο για τη διατήρηση της πολιτιστικής συνέχειας.

Η κοινωνικοποίηση αρχίζει όταν το άτομο έχει γεννηθεί και εισέρχεται σε κοινωνικό περιβάλλον, με τους γονείς και το νοσηλευτικό προσωπικό. Τα μωρά που δεν έχουν τέτοιου είδους ανθρώπινη αλ-

ληλεπίδραση, υποφέρουν. Ως κοινωνικά όντα αναπτύσσουν σχέσεις μεταξύ τους, στην οικογένεια, την κοινότητα, το σχολείο. Κάθε μια από αυτές τις λειτουργίες είναι παράγοντας κοινωνικοποίησης. *Η οικογένεια, ως το πρώτο περιβάλλον, είναι το πιο σημαντικό. Μπορεί να θεωρηθεί ως το «σχολείο του έρωτα», όπου οι άνθρωποι έχουν ως πρώτη εμπειρία την αγάπη από τους γονείς, αδέρφια, και αργότερα την ευρύτερη οικογένεια.* Εκεί, οι ενήλικες μεταδίδουν τους κανόνες της κοινωνικής αλληλεπίδρασης στα παιδιά, δίνουν το παράδειγμα με ανταμοιβή την πειθαρχία. Αυτό παρέχει τα θεμέλια για το νέο άτομο για να ζήσει ως κοινωνικό ον στην ευρύτερη κοινωνία. Η επιτυχημένη πορεία και ανάπτυξη της κοινωνίας, συνεπώς, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την κοινωνικοποίηση που λαμβάνουν τα παιδιά στο σπίτι τους.

## Μορφές κοινωνικοποίησης

Η Κοινωνιολογία μπορεί να διακρίνει έξι είδη κοινωνικοποίησης:

- Πρωτογενής κοινωνικοποίηση*
- Δευτερογενής κοινωνικοποίηση*
- Αντίστροφη κοινωνικοποίηση*
- Αναπτυξιακή κοινωνικοποίηση*
- Προκαταβολική κοινωνικοποίηση*
- Επανακοινωνικοποίηση*

## Πρωτογενής κοινωνικοποίηση

Πρωτογενής κοινωνικοποίηση είναι η διαδικασία κατά την οποία οι άνθρωποι μαθαίνουν τις στάσεις, τις αξίες, τις δράσεις για να συμμετέχουν ως μέλη μιας συγκεκριμένης κουλτούρας. Ο Parsons είδε ως κοινωνικοποίηση και τον τρόπο που το άτομο που ασκήθηκε στην κοινωνία και, ταυτόχρονα, τον τρόπο που το άτομο είχε διαμορφωθεί ως προσωπικότητα. Ήταν κοινωνιολόγος, αλλά οι συνάδελφοί του που ασχολήθηκαν ήταν ψυχολόγοι και ιδίως ο Robert Bales, ο οποίος ήταν ειδικός σε μικρές ομάδες αλληλεπίδρασης. Στόχος τους ήταν η κοινωνικοποίηση πρόσωπο με πρόσωπο με αλληλεπίδραση μεταξύ ανθρώπων και ισχυρίστηκαν ότι κύριος φορέας κοινωνικοποίησης ήταν η οικογένεια.

Οι Parsons και Bales πίστευαν ότι οι ανθρώπινες προσωπικότητες διαμορφώνονται στις οικογένειες που χαρακτήρισε ως «εργοστάσια που παράγουν ανθρώπινη προσωπικότητα». Είδε την οικογένεια ως ένα σύστημα που ήταν υπεύθυνο για τη δημιουργία της προσωπικότητας των ατόμων, ώστε να εντάσσονται στο σύνολο της κοινωνίας.

Η βασική αρχή για τη λειτουργία της οικογένειας ήταν να επικοινωνούν με παιδιά, ώστε να γίνονται πλήρη μέλη της κοινωνίας μέσω της αλληλεπίδρασης. Τα παιδιά θα μιμηθούν τους γονείς τους και στη συνέχεια θα κριθούν οι δράσεις τους υπό το πρίσμα είτε αμοιβής ή τιμωρίας. Οι αλληλεπιδράσεις αυτές αρχικά θα είναι μη-λεκτικές, μέχρι το παιδί να μάθει να μιλάει.

## Δευτερογενής κοινωνικοποίηση

Δευτεροβάθμια κοινωνικοποίηση επιτυγχάνεται στη διαδικασία της μάθησης του τι είναι κατάλληλη συμπεριφορά ως μέλους μιας μικρότερης ομάδας στην ευρύτερη κοινωνία. Σχετίζεται συνήθως με εφήβους και ενήλικες και περιλαμβάνει μικρότερες αλλαγές από αυτές που εμφανίζονται κατά την πρωτογενή κοινωνικοποίηση, όπως η αλλαγή επαγγέλματος ή μετεγκατάσταση σε ένα νέο περιβάλλον ή κοινωνία.

Αν η οικογένεια είναι το κύριο σύστημα της κοινωνικοποίησης, το σχολείο και το σύστημα εκπαίδευσης είναι η δευτερεύουσα λειτουργία της κοινωνικοποίησης. Καθοδηγεί το πρόσωπο μέσα από μια όλο και πιο λεπτή μορφή ανταμοιβών και ποινών. Σκληρά λόγια ή επίπληξη δίνουν τη θέση τους στα χαμόγελα, τα σχόλια για την ενθάρρυνση της ουσίας και βραβεία.

Ο Parsons και οι συνάδελφοί του αναγνώρισαν



ότι η εκπαίδευση δεν ήταν μόνο μετάδοση γνώσεων και πληροφοριών αλλά και μέσο διαμόρφωσης της προσωπικότητας του ατόμου. Είδαν την κοινωνικοποίηση, τόσο μέσα στην οικογένεια και στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος, όσο και στην προετοιμασία του ατόμου για το ρόλο του στην κοινωνία ως άνδρα ή γυναίκας, με το αίσθημα του ανήκειν τα καθήκοντα και τις ευθύνες του.

## Αντίστροφη κοινωνικοποίηση

Αντίστροφη κοινωνικοποίηση είναι απόκλιση από την επιθυμητή συμπεριφορά ιδίως της νεότερης γενιάς. Περιλαμβάνει ενήλικες και παιδιά.

## Αναπτυξιακή κοινωνικοποίηση

Αναπτυξιακή κοινωνικοποίηση είναι η εμπέδωση κανόνων συμπεριφοράς σε ένα κοινωνικό

ίδρυμα, η ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων του ατόμου.

## Προκαταβολική κοινωνικοποίηση

Προληπτική κοινωνικοποίηση είναι οι διαδικασίες της κοινωνικοποίησης, κατά την οποία ένα άτομο ενημερώνεται για τις μελλοντικές θέσεις, επαγγέλματα και τις κοινωνικές σχέσεις.

## Επανακοινωνικοποίηση

Η επανακοινωνικοποίηση αναφέρεται στη διαδικασία της απόρριψης παλιών κακών προτύπων συμπεριφοράς και την αποδοχή νέων, ως μεταβατικό τμήμα στη ζωή κάποιου. Αυτό συμβαίνει καθ'όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής του ανθρώπου. Επανακοινωνικοποίηση μπορεί να γίνει μετά



από μια έντονη εμπειρία και απότομη ρήξη του ατόμου με το παρελθόν του, με το να μάθει ριζικά διαφορετικούς κανόνες και αξίες. Ένα παράδειγμα θα μπορούσε να είναι η εμπειρία ενός ατόμου που φεύγει από το σπίτι για να ενταχθεί στο στρατό.

## Παράγοντες κοινωνικοποίησης

Φορείς της κοινωνικοποίησης περιλαμβάνουν την οικογένεια, τα σχολεία, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τη θρησκεία, το χώρο εργασίας και το κράτος.

## Η οικογένεια

Η οικογένεια είναι υπεύθυνη, μεταξύ άλλων, για τον καθορισμό της στάσης κάποιου απέναντι

στη θρησκεία και τη θέσπιση των στόχων σταδιοδρομίας. Η οικογένεια είναι ένας σημαντικός παράγοντας της κοινωνικοποίησης, αν έχει την πραγματική ποσότητα του χρόνου που χρειάζεται ο νέος άνθρωπος. Τα πρώτα χρόνια της ζωής ενός παιδιού είναι πιθανό να δαπανηθούν μόνο με την οικογένειά του. Ως εκ τούτου, τα μέλη της οικογένειας μπορούν να διδάξουν καλές ή κακές συνήθειες όσον αφορά την κοινωνική αλληλεπίδραση, τη θέσπιση κοινωνικών προτύπων και παραδοσιακών ρόλων μέσα στην κοινωνία.

## Η Εκπαίδευση

Τα παιδιά στο Νηπιαγωγείο μαθαίνουν πολλές νέες δεξιότητες.

Εκτός της οικογένειας, το άτομο δαπανά ίσως τον πιο πολύ χρόνο στο σχολείο. Συμμαθητές, καθηγητές και το ίδιο το περιβάλλον μπορεί να έχουν μακροχρόνιες επιπτώσεις στην κοινωνικοποίηση ενός παιδιού. Είναι σε αυτό το περιβάλλον που τα παιδιά μαθαίνουν να συνεργάζονται με τους συμμαθητές τους, να ανταγωνίζονται, να σέβονται αρχές και αξίες. Εκτός από τις προσωπικές δεξιότητες, τα σχολεία δίνουν εκπαιδευτικό πολιτιστικό περιβάλλον στο οποίο μπορεί το παιδί να ενημερωθεί για την ιστορία, τις παραδόσεις της κοινωνίας και τους κανόνες της.

## Μέσα ενημέρωσης και κοινωνικοποίηση

Μερικοί κοινωνιολόγοι και θεωρητικοί του πολιτισμού έχουν αναγνωρίσει τη δύναμη της μαζικής επικοινωνίας ως μέσου κοινωνικοποίησης. Ο Dennis McQuail λέει:

«Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μπορούν να διδάξουν τους κανόνες και τις αξίες μέσω της συμβολικής ανταμοιβής και της τιμωρίας για διαφορετικά είδη συμπεριφοράς. Είναι μια μαθησιακή διαδικασία με την οποία μπορούν όλοι να μάθουν πώς να συμπεριφέρονται σε ορισμένες καταστάσεις και τις προσδοκίες που συνδέονται με έναν συγκεκριμένο ρόλο ή κατάσταση στην κοινωνία».

## Σύνολο - ιδρύματα

Ο όρος “σύνολο - ιδρύματα” επινοήθηκε το 1961 από τον Erving Goffman, για να περιγράψει μια κοινωνία η οποία είναι απομονωμένη κοινωνικά, αλλά εξακολουθεί να προβλέπει όλες τις ανάγκες των μελών της. Ως εκ τούτου, το σύνολο των θεσμικών οργάνων έχουν τη δυνατότητα να

επανακοινωνικοποιήσουν ανθρώπους εκουσίως ή ακουσίως. Σύνολο οργάνων είναι οι φυλακές ή στρατιωτικά ψυχιατρικά νοσοκομεία και μοναστήρια.

## Κοινωνικοποίηση των δύο φύλων στους ρόλους τους

Το 1890 κυκλοφόρησε καρικατούρα της αναστροφής του ρόλου των δύο φύλων (σατίρα της “New Woman”) με μια γυναίκα να καπνίζει μανιωδώς.

Η ανάπτυξη του ρόλου των φύλων διαδραματίζει τεράστιο ρόλο στην κοινωνικοποίηση. Οι αρχές του ατόμου πρέπει να είναι σύμφωνες με παραδοσιακά αποδεκτούς ρόλους, αλλά οι μορφές απασχόλησης που διατηρούνται κατά κύριο λόγο ως ρόλοι του ενός ή του άλλου φύλου (όπως είναι οι καθηγητές να είναι γυναίκες και οι τραπεζίτες να είναι άνδρες). Αυτή η άκαμπτη δομή αρχίζει να φθίνει αφού εξετάζονται οι ρόλοι των δύο φύλων.

Ο ρόλος του φύλου είναι ένα σύνολο κανόνων που σχετίζονται με συμπεριφορές σε μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα ή σύστημα, συμπεριλαμβανομένης της κατανομής της εργασίας μεταξύ ανδρών και γυναικών και των συνακόλουθων θεμάτων της ανατροφής των παιδιών. Οι κανόνες για την λειτουργία των δύο φύλων ποικίλλουν σημαντικά από κοινωνία σε κοινωνία.

Ο ρόλος του φύλου του ατόμου μπορεί να εκφραστεί μέσω της ένδυσης, συμπεριφοράς, επαγέλματος, προσωπικών σχέσεων, και άλλων παραγόντων. Αυτά τα στοιχεία δεν είναι σταθερά και έχουν αλλάξει μέσα στο χρόνο (για παράδειγμα να φορούν παντελόνια οι γυναίκες). Ρόλοι που παραδοσιακά ήταν ανδρικοί έχουν αλλάξει σε όλο τον κόσμο. Έτσι, το φύλο δεν καθορίζει τις λειτουργίες που ένα άτομο μπορεί να εκτελέσει, επιτρέποντας μεγαλύτερη ελευθερία και ευκαιρίες για όλους τους ανθρώπους να εκφράσουν τις ατομικές ικανότητες και τα ενδιαφέροντα τους.

Στις σύγχρονες κοινωνίες στην οικογένεια εξακολουθεί να υπάρχει σημαντική εμμονή στους ρόλους των φύλων. Πολλές οικογένειες διατηρούν μια παραδοσιακή δομή με τα παιδιά τους, τη διατήρηση των παραδοσιακών ρόλων των φύλων, κάτι που επηρεάζει την κοινωνικοποίηση μέσα στην οικογένεια.

## Κοινωνικοποίηση των ζώων

Η διαδικασία της εκ προθέσεως κοινωνικο-



ποίησης έχει κεντρική σημασία για τα ζώα, τους όρους που πρέπει να τηρούνται από τον άνθρωπο, τη σχέση τους με το ανθρώπινο περιβάλλον. Για παράδειγμα, η γάτα επιστρέφει άμεσα σε άγρια κατάσταση, αν δεν έχει κοινωνικοποιηθεί κατάλληλα στη νέα ζωή της. Μια άγρια γάτα φέρεται συνήθως αμυντικά. Οι άνθρωποι πρέπει να γνωρίζουν ότι είναι απλώς «εχθρική» συμπεριφορά. Το να πολλαπλασιάζονται οι άγριες γάτες είναι μια ενόχληση. Ωστόσο, οι αγριόγατες μερικές φορές είναι χρήσιμες στη γεωργία για να περιοριστεί ο αριθμός τρωκτικών και φιδιών.

Κοινωνικοποιημένα σκυλιά μπορούν να επιδράσουν σε άλλα μη επιθετικά σκυλιά κάθε μεγέθους και σχήματος για να καταλάβουν πώς να επικοινωνούν.

Σε εξημερωμένα σκυλιά η διαδικασία της κοινωνικοποίησης αρχίζει ακόμη και πριν ανοίξουν τα μάτια του κουταβιού. Αν η μητέρα του φοβάται τον άνθρωπο ή το περιβάλλον της, μπορεί να περάσει αυτό το φόβο στα κουτάβια της. Για τους περισσότερους σκύλους, ωστόσο, μια μητέρα που έχει καλές σχέσεις με τους ανθρώπους είναι ο καλύτερος δάσκαλος. ■